

TOIVO MIKAEL
KIVIMÄKI

1886 · 5 · 6 · 1956

Juhlajulkaisu

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

TÄTÄ JULKAISUA ON PAINETTU
1400 NUMEROIMATONTA JA 100
NUMEROITUA KAPPALETTA

ISBN 978-951-855-880-7 (PDF)

SUOMALAISEN
LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
C-SARJA N:o 4

TOIVO MIKAEL KIVIMÄKI

Juhlajulkaisu

TOIMITUSKUNTA

AARNE REKOLA

A. R. HEIKONEN A. K. IKKALA

REINO ERMA

Erik Castrén

Kansainvälisen oikeuden aatteellinen perusta

I

Kansainvälisellä oikeudella on vanhat juuret. Nämä ulottuvat niihin aikoihin saakka, jolloin on ollut järjestyneitä ihmisyhdistyksiä. Ovatpa nykyajan sosiologit osoittaneet, että alkukantaisetkin heimot joutuessaan toistensa tai kehittyneempien kansojen kanssa rauhanomaiseen taikka sotaan kosketukseen noudattavat tiettyjä tapoja ja sääntöjä, joiden suhteen on havaittavissa yhdenmukaisuutta tai samankaltaisuutta.¹ Väitetään kansainvälisen oikeuden olleen vanhassa K i i n a s s a ja I n t i a s s a varsin korkealla tasolla, vaikkei yksityiskohdista olekaan tarkkaa tietoa. Sen sijaan mainitaan historiallisissa tutkimuksissa, että esim. E g y p t i teki jo muutamia tuhansia vuosia ennen Kristuksen syntymää rauhaa ym koskevia sopimuksia naapurivaltiojen kanssa, ja että monet valtiot jo tällöin käyttivät virallisia ulkomaisia edustajia, joille myönnettiin samantapaisia oikeuksia ja vapautuksia kuin nykyisille diplomaateille. Valtion virallisen edustajan loukkaamista on aina ja kaikkialla pidetty vakavana tapauksena, joka on saattanut johtaa jopa sodan puhkeamiseen.² K r e i k a n kaupunkivaltioiden keskinäisiä riitaisuuksia selviteltiin myös välitysoikeudellisin keinoin. Samojen valtioiden kesken noudatettiin myös eräitä kansainvälisistä naapuruussuh-

¹ Numelin, Diplomati, Helsingfors 1954, s. 17 ss.

² Esim. Rooman valtakunnassa sitä pidettiin laillisena sodan aiheena.

teista johtuvia sääntöjä.³ Maailmanherruuteen pyrkivässä Rooman valtakunnassa ei kansainväliselle oikeudelle ollut sijaa. Mutta huomattakoon kuitenkin, etteivät Rooman valtakunnassa asuvat muukalaiset olleet vailla oikeussuojaa, vaikkeivät he päässeetkään osallisiksi pelkätään Rooman kansalaisille kuuluvista oikeuksista. Muukalaisiin nähden ja näiden välisissä suhteissa sovellettiin eräänlaista yleisoikeutta,⁴ ns kansojen oikeutta (*jus gentium*), josta sitten myös varsinainen kansainvälinen eli — kuten oikeastaan pitäisi sanoa — valtioidenvälinen oikeus sai myöhemmin johtoa.⁵

Kansainvälistä oikeutta tutkittiin jo Keskiajalla sekä Uuden ajan alussa,⁶ ja valtiot tekivät edelleenkin monenlaisia sopimuksia toistensa kanssa sekä noudattivat kansainvälisissä suhteissa joitakin sääntöjä.⁷ Mutta kansainvälisestä oikeudesta nykyaikaisessa merkityksessä ei voi puhua ennen 30-vuotissodan päättymistä. Tällöin eli v. 1648 tehdyssä Westfalenin rauhassa suuri joukko Euroopan johtavia ja muitakin valtioita ensi kerran tunnusti toisensa täysvaltaisiksi ja tasa-arvoisiksi oikeuskumppaneiksi, joten edellytykset kansainvälisen oikeuden syntymiselle olivat olemassa.⁸ Jo hieman aikaisemmin kuu-

³ Niinpä oli kiellettyä muuttamasta toisen valtion suostumuksetta ja sen vahingoksi luonnollista vedenjuoksua kansainvälisillä vesireiteillä. — Sekä kreikkalaiset että monet muut kansat vaativat, että sota oli julistettava tiettyjä muotoja noudattaen, ennen kun vihollisuudet aloitettiin, minkä lisäksi kaatuneiden ruumiita oli kunnioitettava. Niinpä eräät kreikkalaiset sotapäälliköt tuomittiin kuolemaan ja toiset maanpakoon, kun eivät taistelun päätyttyä voineet pelastaa hukkuvia vihollisotilaita myrskyn takia. Muutoin sodankäynti oli julmaa. Vangit tapettiin tai tehtiin orjiksi sekä suoritettiin muitakin sellaisia tekoja, joita nykyaikaisen käsityksen mukaan pidettäisiin törkeinä sotarikoksina. Ks. tarkemmin *Reut-Nicolussi, Kriegsverbrechen im Peloponnesischen Krieg, Österr. Zeitschrift für öffentliches Recht Bd. VI (1955) s. 490 ss.*

⁴ Erityinen virkamies *praetor peregrinus* käsitteli muukalaisten keskinäiset tai heidän ja Rooman kansalaisten väliset oikeusjutut.

⁵ Sekä *Grotius* että monet muut luontaisoikeuden edustajat käyttivät hyväkseen niin tätä lähdettä kuin myös Raamatun ohjeita.

⁶ Oikeusoppineiden lisäksi olivat tästä oikeudenalasta kiinnostuneita valtiomiehet (kuten *Machiavelli* ja *Kustaa II Adolf*), filosofit (esim. *Leibniz* ja *Spinoza*) sekä teologit (mm eräät kuuluisat kirkkoisät kuten *Tuomas Akvinolainen*).

⁷ Esim. diplomatiaoikeuden ja merisotaoikeuden alalla.

⁸ Westfalenin rauha merkitsi myös feodaalijärjestelmän päättymistä ja lukuisen pikkuvaltioiden häviämistä, joiden tilalle tuli harvempia ja sisäisesti voimak-

luisa hollantilainen oikeusoppinut *Hugo Grotius* kirjoitti ensimmäisen systemaattisen kansainvälisen oikeuden yleisesityksen,⁹ jonka perusteella häntä on nimitetty kansainvälisen oikeuden isäksi. Näihin aikoihin pysyvät lähetystöt alkoivat myös tulla sivistysvaltioiden kesken yhä yleisempään käytäntöön, ja valtioilla oli täten sopivat elimet ulkomaisten suhteidensa asianmukaista hoitamista varten.

Myrskyisten Ranskan vallankumousvuosien ja niitä seuranneiden pitkällisten sotien päätyttyä Wienin rauhankongressiin vv. 1814—15 seurasi ihmiskunnan historiassa suhteellisen pitkä tyyni kausi,¹⁰ joka oli erittäin suotuisa valtioiden kansainvälisten suhteiden ja niitä säännöstävän kansainvälisen oikeuden kehitykselle. Sitä myöten kuin valtioiden keskinäinen vuorovaikutus vilkastui, lisääntyivät myös valtiotopimukset. Alettiin solmia monenkeskisiäkin sopimuksia ja perustettiin eräitä tärkeitä kansainvälisiä elimiä esim. kansainvälisiä jokikomissioita ja kansainvälisiä hallintoliittoja kuten mm maailman postiliitto ja lennätinliitto. Samoin vakiintui uusia yleisen eli tavanomaisen kansainvälisen oikeuden sääntöjä.^{11 12} V. 1914 puhjennut ensimmäinen maailmansota vaikutti haitallisesti tähän suotuisaan kehitykseen. Kansainvälistä oikeutta näet rikottiin monella tavalla sanotun sodan aikana varsinkin sodankäynnissä. Mutta sota tai paremminkin rauhanjärjestelyt toivat mukanaan myös jotakin hyvää. Perustettiin Kansainliitto, johon useimmat valtiot kuuluivat ja jonka eräänä tärkeimpänä päämääränä oli valtioidenvälisten riitaisuuksien rauhanomai-

kaampia kansallisvaltioita. Tämä oli omiaan aikaansaamaan järjestystä myös kansainvälisissä suhteissa.

⁹ *De jure belli ac pacis tres libri*, joka ilmestyi v. 1625.

¹⁰ Sotia käytiin kyllä nytkin, mutta ne olivat paikallisia ja verrattain lyhytaikaisia.

¹¹ Esim. aavan meren vapauden periaate, jonka puolesta jo Grotius oli taistellut ja jota koskeva viimeinen poikkeus eli Tanskan salmien tulli poistettiin v. 1857. Valitettavasti on tätä periaatetta viime maailmansodan jälkeen jälleen alettu horjuttaa eräiden valtioiden esitettyä vaatimuksia rannikoillaan oleviin laajoihin merialueisiin ja merenpohjaan. Ks. *Scelle*, *Plateau continental et Droit international*, *Revue générale de Droit international public*, 1955 s. 5 ss., jossa näitä toimenpiteitä oikeutetusti arvostellaan.

¹² Kansainvälisen oikeuden sääntöjen kehitystä ovat huomattavalla tavalla edistäneet jo v. 1873 perustetut ja edelleen toimivat kaksi tieteellistä yhdistystä nimittäin »*Institut de Droit international*» ja »*International Law Association*».

nen selvittely ja sotien rajoittaminen.¹³ Pariisin v:n 1928 pöytäkirja eli ns Kellogggin-Briandin sopimus meni vielä pitemmälle tuomiten sodat kansallisen politiikan välikappaleena eli siis valtioiden yksityisten etujen toteuttamisen sotaan ryhtymällä.¹⁴ Kohta ensimmäisen maailmansodan jälkeen perustettiin myös Haagiin Pysyvä kansainvälinen tuomioistuin. Sen tuomiovaltaa ei kuitenkaan tehty pakolliseksi, mistä olikin seurauksena, että valtiot verrattain harvoin alistivat oikeudelliset riitansa tämän elimen ratkaistavaksi.¹⁵

Toisen maailmansodan viimeisenä vuonna Kansainliiton tilalle perustettu kansainvälistä yhteistoimintaa ja rauhan turvaamista edistävä uusi järjestö, Yhdistyneet Kansakunnat, johon tällä haavaa kuuluu 76 valtiota maailman nykyisistä noin 100 itsenäisestä valtiosta,¹⁶ on tuominnut sekä sodan että muunlaisenkin väkivallan käytön ja niillä uhkaamisen.¹⁷ Mutta kansainvälisten riitojen rauhanomaisessa selvittelyssä ei tässä järjestössä — enempää kuin uudessa Haagin Kansainvälisessä tuomioistuimessa — ole päästy sanottavasti pitemmälle.¹⁸ Uusia valtiosopimuksia tehdään jatkuvastikin eri kysymyksistä¹⁹ ja Yhdistyneiden Kansakuntien rinnalla toimii monenlaisia muita kansainvälisiä järjestöjä.²⁰

¹³ Kansainliiton rauhanturvaamisjärjestelmä oli kuitenkin monessa suhteessa puutteellinen ja osoittautuikin sitten tehottomaksi.

¹⁴ Tällä sopimuksella oli huomattava periaatteellinen merkitys, mutta siitä puuttuivat valtioiden välisten riitojen rauhanomaista selvittelyä koskevat käytännölliset määräykset samoin kuin tarpeelliset sanktiot.

¹⁵ Monet valtiot, kuten Suomi, kyllä hyväksyivät Tuomioistuimen perussäännön ns valinnaisehdon ja alistuivat täten etukäteen Tuomioistuimen pakolliseen tuomiovalttaan tietyissä kysymyksissä ja tietyin ehdoin.

¹⁶ Mukana ovat nyt kaikki huomattavimmat valtiot Saksaa ja Japania lukuunottamatta, kun sen sijaan Kansainliitosta puuttui koko ajan Yhdysvallat ja sen toiminnan loppuaikoina useimmat muutkin johtavat valtiot.

¹⁷ Kansainliiton peruskirjassa puhuttiin vain sotien estämisestä, mistä johtui, että eräät hyökkääjävaltiot välttivät sodanjulistuksia selittäen, että kysymyksessä oli pelkästään ns aseellinen selkkäus.

¹⁸ Yhdistyneiden Kansakuntien asianomaiset elimet, nimittäin turvallisuusneuvosto ja yleiskokous voivat näet tässä suhteessa esittää vain suosituksia. Kansainvälisen tuomioistuimen toimivalta on edelleen valinnaisehdon varassa. Noin 30 valtiota on tosin hyväksynyt tämän ehdon, mutta eräät niistä pitkälle menevin varauksin.

¹⁹ Sopimukset kirjataan ja julkaistaan Yhdistyneiden Kansakuntien sihteeris-

II

Kansainvälinen oikeus ei ole vieläkään lähes tulkoon täydellinen, tehokas ja tyydyttävä oikeusjärjestelmä, vaan sisältyy siihen niin suuria puutteita ja heikkouksia esim. valtionsisäiseen oikeuteen verrattuna, että monet oikeusoppineet²¹ asettavat sen oikeusluonteen kyseenalaiseksi. Niinpä ei ole varsinaista lainsäädäntöelintä, jonka päätökset sitoisivat oikeusalamaisia, jollaisina vielä toistaiseksi lähinnä tulevat kysymykseen vain täysvaltaiset valtiot. Oikeussääntöjä voidaan kyllä luoda valtiosopimuksin, mutta nämä rajoittuvat yleensä vain tiettyihin kysymyksiin suppealta alalta ja velvoittavat ainoastaan kulloinkin mukana olevia sopimusvaltioita,²² koska ulkopuolisia ei voi pakottaa yhtymään toisten sopimuksiin.²³ Tästä aiheutuu kansainvälisten oikeussääntöjen suurta kirjavuutta eri puolilla maapalloa, jolloin samasta kysymyksestä saattaa olla voimassa varsin erilaisia sääntöjä.²⁴ Valtiokäytäntöön perustuva tavanomainen oikeuskin vaihtelee suuresti ja kehittyy harvoin yleiseksi koko valtiosuhteisöä velvoittavaksi oikeudeksi. Yhtenäisten sääntöjen puutetta on pyritty korvaamaan kutsumalla silloin tällöin kokoon valtioiden yleisiä konferenssejä kansainvälisen oikeuden joidenkin alojen koontamiseksi.²⁵ Nykyisin toimii Yhdistyneiden

tön kuten aikoinaan Kansainliiton vastaavan elimen toimesta, mutta kun ei tässä suhteessa ole vahvistettu mitään määrääikää, tapahtuu julkaiseminen usein vasta monen vuoden kuluttua sopimuksen solmimisesta.

²⁰ Näistä ovat Yhdistyneiden Kansakuntien erityisjärjestöt huomattavimmat.

²¹ Mm. Ruotsissa eräät uudemmat tutkijat, kuten *Sundberg*, *Folkrätt* 2. uppl., Helsingfors 1950, s. 3 ja *Eek*, *Om främlingskap*, Stockholm 1955, s. 21 ss., joka hänkin puhuu kansainvälisestä oikeudesta kansallisena oikeutena. Vrt. toisaalta *Jägerskiöld*, *Folkrätt och inomstatlig rätt*, Stockholm 1955, s. 142 ss.

²² Elleivät vähitellen muutu yleisoikeudeksi, mikä on harvinaista.

²³ Tämä tietenkin toisaalta merkitsee huomattavaa taetta, koska muutoin olisi mahdollista, että enemmistö päätöksellä loukattaisiin joidenkin valtioiden elintärkeitä etuja.

²⁴ Esimerkkinä mainittakoon muukalaiskohtelussa vallitsevat erilaiset järjestelmät ja ns turvapaikkaoikeudesta vallitsevat eri käsitykset, mikä ero ilmenee myös tavanomaisessa oikeudessa.

²⁵ Näistä mainittakoon erityisesti Haagissa v. 1930 pidetty konferenssi, joka käsitteli kansalaisuutta, aluemerta ja muukalaiskohtelua koskevia kysymyksiä, sekä v:n 1949 Genève'in konferenssi, jossa hyväksyttiin sodan uhrien suojelua koskevat neljä tärkeätä yleissopimusta.

Kansakuntien yhteydessä erityinen Kansainvälisen oikeuden komitea, jonka tehtävänä on kansainvälisen oikeuden kodifioiminen ja kehittäminen.²⁶ Tähänastiset käytännölliset tulokset ovat kuitenkin jääneet melko laihoiksi.²⁷

Pahempi kuin yhdenmukaisten sääntöjen puute on kuitenkin se seikka, ettei valtioiden välisiä riitaistuuksia — ei edes sellaisia, jotka koskevat lähinnä oikeudellista laatua olevia erimielisyyksiä²⁸ — ole yleensä pakko saattaa puolueettomien elinten tutkittavaksi ja vielä vähemmän alistua tällaisessa menettelyssä tehtyihin ratkaisuehdotuksiin. Sikäli kuin erikseen tehdyissä sopimuksissa on tällaiseen selvittelyyn suostuttu, tämä on useimmissa tapauksissa rajoitettu ainoastaan toisarvoisiin seikkoihin ja valtion toimintavapaus pidätetty ainakin sen kunniaan ja elintärkeitä etuja²⁹ koskevissa kysymyksissä. Haagin tuomioistuimella enempää kuin Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksella ja turvallisuusneuvostolla ei ole, kuten jo mainittiin, pakollista tuomiovaltaa. Jos kuitenkin valtiot kääntyvät sanotun tuomioistuimen puoleen, sen päätökset sitovat, jota vastoin Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokous ja turvallisuusneuvosto voivat vain suositella erilaisia riidanratkaisukeinoja tai -ehtoja.³⁰ Valtiot ovat siis periaatteellisesti edelleenkin tuomareina omassa asiassaan, ja myös täytöntöönpanovalta kan-

²⁶ Valitettavasti komitea voi kokoontua vain noin kymmeneksi viikoksi vuositain. Se on valmistanut jo lukuisia ehdotuksia monesta tärkeästä kysymyksestä kuten valtioiden yleisistä oikeuksista ja velvollisuuksista, aavaa merta ja aluemerta koskevista kysymyksistä sekä välitysoikeudellisesta menettelystä, mutta ne eivät kuitenkaan ole vielä johtaneet valtiosopimuksiin.

²⁷ Tämä johtuu erityisesti kansainvälisen oikeuden koontamistoimintaan liittyvistä suurista vaikeuksista.

²⁸ Ero oikeudellisten ja poliittisten riitojen välillä on epäselvä, koska oikeudellista laatua oleviin erimielisyyksiinkin usein sisältyy poliittista ainesta. Monet katsovatkin, että ero määräytyy sen mukaan minkä laatuista keinoja valtiot käyttävät vaatimustensa toteuttamiseksi ja millaisiin perusteisiin tällöin vedotaan.

²⁹ Nämä ovat sangen venyviä käsitteitä.

³⁰ Yleensä katsotaan, että silloinkin kun on olemassa sodan tai hyökkäyksen välitön uhka tai rauhan jo tultua rikotuksi, turvallisuusneuvosto voi tehdä tässä vaiheessa velvoittavia päätöksiä ainoastaan rauhan turvaamiseksi tai sen palauttamiseksi, mutta ei nytkään itse riidan pohjana olevan aineellisen kysymyksen ratkaisemiseksi.

sainvälisissä asioissa kuuluu yleensä niille itselleen. Kun tässä ei kuitenkaan ole Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan mukaan lupa käyttää pakkokeinoja, merkitsee tämä sitä, että tehokkaat täytäntöönpanomahdollisuudet puuttuvat ainakin tässä piirissä.³¹ Toisaalta on myönnettävä, että oma apu, varsinkin jos se esiintyy väkivallan ja sodan muodossa, on varsin alkeellinen ja monessa suhteessa epätydyttävä sekä vaarallinen hätäratkaisu, joten on kyseenalaista, onko syytä enää rakentaa kansainvälistä oikeutta sen varaan.³²

Kansainvälinen oikeus on myös siinä suhteessa omalaatuista, että se ainakin pääasiallisesti valtioidenvälisenä oikeutena on voimassa vain verrattain harvalukuisten, mutta toisaalta sekä kokonsa ja voimaansa että kokoonpanoonsa ym seikkoihin nähden varsin erilaisten oikeusalamaiden välillä. Yksityisen valtion piirissä sen jäsenet, kansalaiset, ovat huomattavasti suuremmassa määrin toistensa kaltaisia — sikäli kuin tässä voi vertauksia suorittaa. Yksityistä kansalaista on suhteellisen helppo pitää kurissa eikä hän voi samalla tavoin uhata muita oikeuskumppaneitaan — ja vielä vähemmän valtiota itseään — kuin jotkut mahtavat suurvallat toisia valtioita ja itse kansainvälisen oikeusyhteisön perusteita. Mutta toisaalta on jo todettava, että kansalaisten liittyessä yhteen puolueiksi ja muunlaisiksi, esim. ammatillisiksi, etujärjestöiksi, heillä on jo huomattavasti enemmän sananvaltaa, ja valtiollankin on usein pakko ottaa ainakin tosiasiallisesti huomioon tällaiset

³¹ Useimmissa tapauksissa valtiot kuitenkin mukautuvat puolueettoman elimen ratkaisuun, silloin kun riita on sille alistettu. Niinpä esim. Haagin tuomioistuimen käytännöstä tunnetaan vain yksi tapaus, jossa tuomiota ei ole voitu panna täytäntöön, ja kansainvälisten välitysoikeuksien päätöksiä on samoin yleensä noudatettu.

³² Yleinen käsitys sekä oikeusoppineiden että valtiomiesten piirissä näyttää yhä enemmän kallistuvan siihen suuntaan, että yleinen kansainvälinen oikeuskin — siis myös Yhdistyneiden Kansakuntien järjestelmän ulkopuolella — tuomitsee sodan aloittamisen, oli syy mikä tahansa, mutta valitettavasti valtiot käytännössä yhä edelleen rikkovat tätä sääntöä, ja mikä pahinta, usein menestyksellisesti ja joutumatta vakavampien seuraamusten kohteeksi, mikä lähinnä johtuu tehokkaiden kansainvälisten vastatoimenpiteiden puutteesta. Kun Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenmäärä äskettäin on huomattavasti kasvanut, merkitsee tämä, että yhä suuremmalla oikeutuksella voidaan sanotun järjestön peruskirjaa nimittää koko valtioyhteisön valtiosäännöksi ja peruskirjassa ilmaistuja periaatteita pitää yleiseen kansainväliseen oikeuteen kuuluvina.

mahtitekijät.³³ Näin voidaan myös yksityisessä valtiossa uhmata lakeja, jopa suorittaa vallankaappauksia. Tästä havaitaan, ettei valtionsisäinenkään oikeus ole ehdottoman varmalla pohjalla.³⁴

Kansainvälinen oikeus määritellään usein niiden oikeussääntöjen kokonaisuudeksi, jotka säännöstävät valtioiden välisiä valtasuhteita. Vaikkei olekaan täysin riidatonta, rajoittuuko kansainvälisen oikeuden — jolla tarkoitetaan julkista kansainvälistä oikeutta vallan muita seikkoja koskevan kansainvälisen yksityisoikeuden vastakohdaksi³⁵ — vaikutusala yksinomaan valtioiden valtasuhteisiin, kansainvälinen oikeus joka tapauksessa kohdistaa päähuomion juuri niihin. Luonteensa mukaisesti kansainvälisessä oikeudessa on siis varsin usein otettava lukuun poliittisia tekijöitä, jotka myös saattavat rajoittaa kansainvälisten oikeusnormien käyttöä. Mitä tärkeämmät poliittiset intressit ovat pelissä, sitä vaikeampi niitä on kahlehtia jäykin oikeusohjein. Tästä saakin selityksensä se seikka, että juuri järjestyneen kansainvälisen tuomio- ja täytäntöönpanovallan luominen on osoittautunut niin vaikeaksi. Valtiot ovat vielä toistaiseksi halunneet pidättää itselleen toimintavapauden ulkopoliittisissa kysymyksissä, ja niinpä oikeudellisten näkökohtien on usein väistytävä poliittisten tarkoituksenmukaisuussyiden tieltä. Kansainvälinen oikeus ja kansainvälinen politiikka olisi tietenkin pidettävä erillään toisistaan, mutta kun ne kuitenkin sivuavat toisiaan varsin läheisesti, pyrkivät ne sekoittumaan toisiinsa sekä tieteisopissa että valtiokäytännössä.³⁶

³³ Näin on myös tapahtunut Suomessa, jossa ulkoparlamentaariset voimat ovat useammin kuin kerran pakottaneet sekä hallituksen että eduskunnan polvilleen.

³⁴ Uudet diktaattorit voivat muuttaa koko oikeusjärjestyksen siviilioikeudellisia lakeja myöten. Ei siis vain sota niitä horjuta. Päinvastoin sodankäynnin nykyiset säännöt lähtevät siltä pohjalta, että viholliskansalaisen yksityisoikeudelliset oikeudet on jätettävä voimaan. Eri asia on, että tätäkin sääntöä on käytännössä usein rikottu.

³⁵ Itse asiassa kansainvälinen yksityisoikeus ei ole kansainvälistä vaan valtionsisäistä oikeutta, joka ratkaisee kysymyksen, onko kotimainen viranomainen pätevä käsittelemään tiettyä asiaa, jolla on yhteyttä ulkomaihin tai muukalaisiin, sekä myönteisessä tapauksessa, onko asia ratkaistava kotimaista tai jonkin tietyn vieraan maan oikeutta soveltaen.

³⁶ Ks. näistä kysymyksistä kuuluisan belgialaisen oikeusoppineen Charles de Visscherin erinomaista esitystä teoksessa »Théories et réalités en droit international public», Paris 1953, s. 94 ss.

III Kansainvälinen oikeus

Kansainvälinen oikeus, kuten muukin oikeus, edellyttää tiettyä oikeusyhteisöä, joka sitä kannattaa ja jonka piirissä sitä sovelletaan.³⁷ Kansainvälinen oikeusyhteisö käsitti kansainvälisen oikeuden aikaisempaan kehityskautena, joka, kuten sanottu, alkoi Westfalenin rauhanteosta, vain osan Euroopan kristityistä valtioista eli ne, joiden kesken ylläpidettiin kiinteämpiä suhteita. Venäjä oli vielä näihin aikoihin eristäytynyt, ja vasta Pietari Suuri avasi ovet Länsi-Eurooppaan. Koko Amerikan manner oli kauan pelkkänä siirtomaana, kuten Afrikka on suurelta osalta yhä vieläkin. Turkin mahtavan valtakunnan kanssa oltiin itse asiassa jatkuvassa sotatilassa,³⁸ ja Aasian valtioihin pitivät yhteyttä vain yksityiset kauppamiehet ja jotkut pelkäämättömät merenkulkijat. Vähitellen on kansainvälinen oikeusyhteisö kuitenkin laajentunut, niin että se jo viime vuosisadan loppupuolella käsitti melkein koko maapallon. Monet entisistä siirtomaista ovat nyttemmin itsenäistyneet ja määrävät siis itse myös ulkoasioistaan. Tätä kehitystä on tietenkin monessa suhteessa tervehdittävä tyydytyksellä.³⁹

Mutta samalla kun kansainvälisen oikeuden vaikutuspiiri on tällä tavoin laajentunut, on syntynyt eräitä uusia vaikeuksia, jotka ovat omiaan heikentämään tämän oikeuden sisäistä rakennetta ja oikeussääntöjen noudattamisen tehostamista. Euroopan kristityt valtiot muodostivat aikoinaan, tosin alueellisesti rajoitetun, mutta melko yhtenäisen valtiorhman. Nykyinen mitä erilaisimmista valtioista kokoonpantu oikeusyhteisö, jonka eräät jäsenet edustavat jyrkästi toisistaan eroavia

³⁷ Kansainvälisen oikeusyhteisön kehitystä ja luonnetta koskevasta kysymyksestä ks. *Suontaustan* valaisevaa esitystä teoksessa »La souveraineté des Etats, Helsinki 1955, s. 20 ss.

³⁸ Tätä tilannetta kuvasi se seikka, että kauan aikaa tehtiin vihollisuuksien päättyessä nimenomaan vain aselepo- eikä rauhansopimuksia.

³⁹ Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja kuitenkin tekee eron varsinaisten siirtomaa-alueiden ja ns. huoltohallintoalueiden välillä, jolloin vain jälkimmäisiä on pyrittävä kehittämään täydellistä itsenäisyyttä kohti siirtomaiden saadessa tyytyä enintään laajaan sisäiseen itsehallintoon. Tämä ero johtuu realipoliittisista syistä, sillä siirtomaavallat eivät tietenkään ole halukkaita menettämään siirtomaitaan. Mutta kokemus on osoittanut, että kun ensin saavutetaan sisäinen itsehallinto, tähän ei pysähdytä, vaan seuraavana tavoitteena on itsenäistyminen.

ideologioita, on sisäisesti rikkinäinen, jopa siinä määrin, että eräät oikeusoppineet ⁴⁰ katsovat, ettei kansainvälisestä oikeusyhteisöstä, joka edellyttää tietynlaista yhteishenkeä ja solidaarisuutta, voi itse asiassa puhua.⁴¹ Eräiden uusien valtioiden ⁴² on vaikeata mukautua kansainvälisen oikeuden sääntöihin, jotka asettavat tiettyjä rajoituksia niiden kansallisylpeydelle ja äskettäin saavutetulle itsemääräämisoikeudelle. Kun eräät valtiot haluavat valtioiden täysvaltaisuutta supistettavaksi valtiosyhteisön yleisten etujen nimessä, toisella taholla täysvaltaisuutta pidetään valtiolle niin olennaisena ja tärkeänä, ettei siitä katsota voitavan tinkiä juuri lainkaan.⁴³ Yhteisen pohjan löytäminen käy sitä vaikeammaksi, mitä useampia ja erilaisempia jäseniä oikeusyhteisöön kuuluu. Itse kansainväliset oikeussäännöt, jotka sopivat joillekin tämän laajan oikeusyhteisön jäsenille, voivat olla ennenaikaisia tai suorastaan vahingollisia toisissa olosuhteissa.

Valtioiden tasa-arvoisuutta pidetään yleensä eräänä kansainvälisen oikeuden perusedellytyksenä. Mutta kun nykyisen kansainvälisen oikeusyhteisön jäsenten kesken on olemassa siksikin suuri tosiasiallinen epäsuhte niiden aluetta, väestöä, taloudellista ja sivistyksellistä kehitystä sekä poliittisia voimasuhteita silmällä pitäen, oikeudellistakaan tasa-arvoisuutta on vaikeata pitää voimassa ja on siitä jo eräissä tärkeissä kansainvälisissä järjestöissä — kuten Yhdistyneiden Kansakuntien piirissä ⁴⁴ — käytännössä luovuttu.⁴⁵

⁴⁰ Mm. *de Visscher* edellä mainitussa teoksessaan s. 114 ss.

⁴¹ Tämä on myös monen mielestä syynä siihen, ettei Yhdistyneet Kansakunnatkaan ole toiminnassaan menestynyt sen paremmin ja ettei kansainvälistä oikeusyhteisöä, sikäli kuin sellaisen olemassaolo kuitenkin tunnustetaan, ole voitu suurentikaan lujittaa.

⁴² Esimerkkinä on mainittu mm. Intia ja Israel sekä arabivaltiot.

⁴³ Suvereenisuusperiaatteen tärkeyttä on korostettu varsinkin Neuvostoliiton tietoisopissa sekä myös sen valtiomiesten taholta. Tämä on syynä siihen, ettei Neuvostoliitto yleensä mielellään alistu ulkopuoliseen ratkaisuun. Niinpä se ei ole esim. hyväksynyt Haagin tuomioistuimen valinnaisehtoa.

⁴⁴ Viiden suuren pysyvät paikat turvallisuusneuvostossa ja veto-oikeus eräissä siellä tapahtuvissa tärkeissä äänestyksissä.

⁴⁵ Valtioiden lukumäärän jatkuvasti kasvaessa pienillä valtioilla on tasa-arvoisuusperiaatetta noudatettaessa suhteellisesti yhä enemmän sananvaltaa kansainvälisissä konferensseissa ja järjestöissä. Olemalla yhteistoiminnassa ne voivat saada tahtonsa läpi suurten vastustuksesta huolimatta konferensseissa ja järjestöjen yleis-

IV

Useat kansainvälisen oikeuden aikaisemmista tutkijoista selittivät, että kansainvälisen oikeuden sitovuus perustuu kansainvälisen oikeusyhteisön jäsenten eli valtioiden tahtoon. Jos näin olisi asian laita, kansainvälinen oikeus olisi varsin hataralla pohjalla, sillä valtion tahto voi muuttua, ja valtio voisi näin muodoin vapauttaa itsensä kaikista sitä rasittavista kansainvälisistä velvoituksista. Uudemmat tutkijat katsovatkin yleensä, että kansainvälisen oikeuden oikeusperustana on oikeusvakamus.⁴⁶ Tämän käsityksen tueksi on viitattu mm siihen, että kansainvälistä oikeutta on valtioiden kesken jo kauan tosiasiallisesti noudatettu, ja että valtiot eli niitä edustavat valtiomiehet ovat useissa eri tilaisuuksissa nimenomaan tunnustaneet kansainvälisen oikeuden sitovuuden. Sikäli kuin kansainvälinen oikeus on syntynyt valtiosopimuksia solmimalla, voidaan lisäksi vedota siihen yleiseen oikeusperiaatteen, jonka mukaan annettu sana sitoo ja keskinäiset lupaukset velvoittavat, koska muutoin ei olisi syytä ryhtyä lainkaan tällaisiin järjestelyihin.⁴⁷

kokouksissa tapahtuvissa äänestyksissä. Tällaista toimintaa on ollut jo havaittavissa mm Yhdistyneissä Kansakunnissa, joissa latinalaisamerikkalaiset maat — sekä myös arabivaltiot ja muut hiljan siirtomaavallasta vapautuneet valtiot — ovat usein ryhmittyneet yhteen. Tämän vuoksi on eräillä tahoilla ehdotettu, että suurille valtioille myönnettäisiin lisä-ääniä, kuten Neuvostoliitolla itse asiassa jo onkin Yhdistyneissä Kansakunnissa, joissa myös kaksi sen osavaltiota, Ukraina ja Valko-Venäjä, ovat erikseen jäseninä. Onpa joskus kuultu niinkin jyrkkiä mielipiteitä, että pienten valtioiden oikeus äänestää kokonaan poistettaisiin ja tyydyttäisiin vain neuvottelemaan niiden kanssa suurten suorittaessa sitten yksin ratkaisut. Tasa-arvoisuusperiaate on kuitenkin siksi tärkeä, ettei siihen jo tehtyjä poikkeuksia pitäisi laajentaa. Suurilla valtioilla on kyllä yleensä riittävät tosiasialliset mahdollisuudet taivuttaa pienet valtiot puolelleen. Valtioiden luokittelu on myös vaikea ongelma. Onko sitä valtiota pidettävä suurena, joka pienestä alueestaan ja väkiluvustaan huolimatta pitää hallussaan suuren määrän atomipommeja ja muita pelottavia aseita?

⁴⁶ Tämä tarkoittaa sitä, että oikeutta noudatetaan, ei vain silloin kun se on edullista tai kun ulkonainen pakko on uhkaamassa, vaan aina ja sen vuoksi, että se on oikeutta, jota pidetään pyhänä ja siis velvoittavana.

⁴⁷ Vrt. *Suontausta*, main. teos s. 25 ss., jossa korostetaan, että kansainvälisen oikeuden alalla on myös objektiivisia, valtioiden tahdosta riippumattomia oikeusnormeja. Kansainvälistä oikeutta ei saa siis käsittää pelkästään rinnakkaisoikeudeksi, jolla ymmärretään tasa-arvoisten oikeussubjektien itsensä luomia oikeussääntöjä.

Mutta vaikka valtiot periaatteellisesti tunnustavatkin kansainvälisen oikeuden ohjenuorakseen, on toisaalta todettava, että ne usein ovat haluttomia hyväksymään tarpeellisiakaan kansainvälisiä oikeussääntöjä, ja, mikä pahempi, että ne rikkovat jopa avoimesti niin kansainvälisen oikeuden niitä velvoittavia yleisiä määräyksiä kuin myös tekemiään sopimuksia. Teoria ja käytäntö eivät siis läheskään aina vastaa toisiaan.⁴⁸ Näitä rikkomuksia voidaan toisinaan puolustaa kohtuusnäkökohdilla⁴⁹ ja vetoamalla valtioiden tärkeisiin etuihin, mutta tällöin ei yleensä oteta huomioon toiselle osapuolelle aiheutettua vahinkoa. Joka tapauksessa oikeuden arvo ja kunnioitus kärsii tällaisesta menettelystä. Eri asia on, onko katsottava, että nämä rikkomukset ovat niin yleisiä ja vakavalaituisia, että ne riistävät kansainväliseltä oikeudelta sen oikeusluonteen. Näin jyrkkään kannanottoon tuskin kuitenkaan on syytä, vaikka asian tekee erityisen arveluttavaksi se seikka, että näiden rikkomusten johdosta ei läheskään aina voida ryhtyä tehokkaisiin toimenpiteisiin asianomaista valtiota vastaan, joko siitä syystä, että voimasuhteet ovat epäedulliset vahinkoa kärsineelle valtiolle tai että kansainvälinen oikeus kieltää yksityistä valtiota turvautumasta pakkotoimenpiteisiin tarjoamatta kansainvälisiäkään apukeinoja.⁵⁰

Monet realistisesti ajattelevat oikeusoppineet myöntävätkin kansainväliselle oikeudelle vain suhteellisen arvon. Heidän mielestään valtiot noudattavat kansainvälistä oikeutta vain sikäli, kuin niille on siitä hyötyä.⁵¹ Tällä tavoin on taas palattu vanhan tahtoteorian kannalle eikä kansainvälistä oikeutta voi tällöin pitää varsinaisena oikeutena. Sanotun käsityskannan edustajat myöntävät kuitenkin, että valtiot ovat joutuneet yhä suurempaan keskinäiseen riippuvaisuuteen, että kehitys todennäköisesti jatkuu samaan suuntaan ja että valtioilla todella on huomattavaa hyötyä kansainvälisestä oikeudesta, koska yhteyssuh-

⁴⁸ Kuten jo edellä on huomautettu.

⁴⁹ Tähän perustuu yleensä ns *clausula rebus sic stantibus*-oppi, joka tarkoittaa, että sopimuksesta voi vapautua olosuhteiden muuttuessa odottamatta ja huomattavalla tavalla.

⁵⁰ Kuten asian laita yleensä on Yhdistyneiden Kansakuntien järjestelmässä. Vrt. edellä.

⁵¹ Vrt. mm *Sundberg*, main. teos s. 2.

teita on säännöstettävä, jotta niitä voitaisiin tyydyttävällä tavalla ylläpitää ja hoitaa.⁵² Ehkäpä nämä yhteyssuhteet ja niistä johtuva valtioden riippuvaisuus toisistaan onkin kansainvälisen oikeuden varmin tae samoin kuin juuri nämä tekijät aikoinaan antoivat virikkeen kansainvälisen oikeuden syntymiselle. Valtioiden samoin kuin yksityisten kansalaisten kanssakäyminen edellyttää järjestystä, ja tätä ei voi ajatella oikeussääntöjen puuttuessa. Mutta toisaalta vain sellaiset säännöt ovat oikeussääntöjä, joita yleisesti noudatetaan silloinkin, kun ne rajoittavat asianomaisen toimintavapautta tai sisältävät muunlaisia velvoituksia.⁵³ Valtio, joka järjestelmällisesti rikkoo kansainvälistä oikeutta, joutuu pian havaitsemaan, että yhteyssuhteiden ylläpitäminen toisiin valtioihin vaikeutuu,⁵⁴ samoin kuin valtionsisäisessä elämässä kartetaan suhteita rikollisten ja epäluotettavien henkilöiden kanssa. Oikeusvakaus kuuluu siis olennaisesti myös kansainväliseen oikeuteen. Valtioiden on vähitellen tajuttava, että järjestys ja oikeuden kunnioittaminen on niidenkin menestymisen ehto. Sotiin, väkivaltaan ja muihin luvattomiin keinoihin turvautuminen on aina epävarmaa⁵⁵ ja saattaa johtaa valtion jopa täydelliseen tuhoutumiseen. Vaikka nykyiset kansainväliset oikeussäännöt ovat puutteellisia, niistä on kuitenkin huomattavaa apua,⁵⁶ ja valtioden velvollisuus on niitä täydentää sekä parantaa. Ja siihen mennessä, kunnes tehokas kansainvälinen tuomio- ja täytäntöönpanovalta saadaan järjestetyksi, valtioden on omasta aloitteestaan selvitettävä rehellisesti erimielisyytensä loppuun saakka.

⁵² Viitataan jälleen Sundbergiin, main. teos s. 2 ss.

⁵³ Vrt. edellä.

⁵⁴ Diplomaattiset, kauppa- ym yhteyssuhteet voidaan katkaista ja tällainen kylmä sota saattaa olla hyvin tehokas vastakeino, varsinkin jos eristäminen tapahtuu monelta taholta.

⁵⁵ Tästä on tuoreita esimerkkejä sekä toisen maailmansodan että vielä myöhemmältä ajalta.

⁵⁶ Tämä pitää paikkansa, vaikka päinvastaisia käsityksiä usein vieläkin esitetään asioita tuntemattomalta taholta. Tällaista mentaliteettia havaitaan varsinkin suurten sotien ja muina epänormaaleina aikoina.